

באותם ימים טובים ייסר, ומשמע שרק בתפילה ולא יתענה, ויש לומר שיאסר התנינו שאסור גם בלי קבלת תפילה, ואכן נחלקו בזה ר' חייא ור"ש בן רבי, אם הנונה ייסר בתפילה או אפילו בלי תפילה, והיינו שאם קיבל עליו בה"ב כל השנה ואירע יו"ט ש מגלת תענית, אם הנדר קודם לגזירת יו"ט נדרו מבטל את הגזירה, ואם הגזירה קודמה היא מבטלת את נדרו. **לרבי** אוכל בליל התענית עד עלות השחר, ולר"א בר"ש עד קרות הגבר, ואביי ורבא שזה דוקא כשלא גמר סעודתו, ואם גמר סעודתו אסור לו לאכול, ורבא שואל שכתוב בברייתא גמר ועמד הרי זה אוכל, יש לומר שלא סילק דעתו מלאכול עוד, וללישנא ברייתא רבא סבר שמונת לאכול כשלא ישן או שן אינו אוכל, ואביי הקשה שכתוב שאם ישן ועמד, אוכל, יש לומר שמדובר שלא ישן ומשם אלא בהנמנם, אבל הקשה הגדיר מתנמנם, **עמוד ב'** ישן ולא ישן ער ולא ער, שקוראים לו ועונה, אך אינו יודע לענות דבר סבא, אך אם מזכירים לו הוא נזכר. **רב כהנא אומר** שיחיד שקבל עליו תענית, אסור גם בנעילת סנדל שחוששים שקבל עליו כתענית ציבור, ורבא בר שילא אומר שכשקבל התענית יאמר למהר אחיה לפניך בתענית יחיד, והתלמידיה שאלו את רב ששת שראש חכמים שלבשו נעליהם והלכו לבית התענית והקפידו ששת ואמר שא"כ גם אכלו, אביי ורבא נכנסו עם נעלים שרק העליין שלהן עור, מרימר ומר וזוטר הוא מוחליפם ש"י ימין בשמאל ושל שמאל בימין, ורצל בר אשי צווא כורסם, כדברי שמואל שאין תענית ציבור במבול מלבד ט' באב.

רב יהודה אומר בשם רב שאדם לווה תעניתו ופורע, וכשאמר את זה לפני שמואל אסור לו שמואל האם נדר הוא קביל עליו שחיבי לשלמו, אלא הוא קיבל לצער עצמו אם יכול יצטרך ואם לא יצום, וללישנא בתרא אמר בר יהודה בשם רב שאדם לווה תעניתו ופורע, וכשאמר את זה לפני שמואל אסור שמואל שזה פשוט שאם קיבל עליו נדר יכול לשלמו מתי שיחפרין אף ביום אחד, ר' יהושע בר רב אידי נקלע לבית בר אשי ונשאו לו עלג שלישי משוכה, ואמרו לו שיתעם משה ואמר שהוא מתענה, אמר לו רב אשי שיכול ללוות ולפורע פעם אחרת, אמר בר יהושע משה תענית חלום ורב אמר שתענית יפה לחלום כמה לנעורת רב חסדא אמר שדוקא בו ביום ורב יוסף אמר שאפילו בשבת ותקנתו היא שיתענה על מה שהתענה.

משנה עברו תעניות היחידים ולא נענו, ור"ג גזריה ג' הסנדל על הציבור אוכלים ושותים מבעוד עין ואסורים במלאכה ורחיצה וסיהה ונועילת הסנדל ותשימיש המטה, ונועילת את המרחצאות, ואם עברו אלו ולא נענו ב"ד גזריה עור ד' שהן י"ג והם יתירות, והאשונות שבהם גם מתריעים, ונועלים את הלחות, וביום שני מטים עם חשיכה, ובחמישי מותרים מפני כבוד שבת, ואם עברו אלו ולא נענו ממעטים במשא ומתן ובבנין ונטיעה ואירוסין ונישואין ובשיאית שלום בין אדם לחבירו כבני אדם הנוזפים למקום, והיחידים חוזרים ומתענים עד שיצא ניסן ואם יצא ניסן וירדו גשמים הוא סימן קללה שכתוב הלא קציר חטים היום אקרא אל ה' ויתן מטר דעני ורעמת רבה **גמרא** לכאורה פשוט שיש לאסור דברי תענוג אך במלאכה אין תענוג במקניעה, ורב חסדא אומר בר אבא שכתוב בפסוק קדשו צום קראו עצרת אספו תענית כעצרת, וכמו שצרת אסורה במלאכה כן התענית, ואין לומר שכמו שצרת מהלילה כן התענית, שר' זירא אמר שר' ירמיה פירש לו כאספת קנים שהיא ביום כן התענית ביום, ואין לומר שמהצדדים, אומר רב אשי בר אביי שיש מכאן ראייה לרב הונא שאסיפה היא המוקף, ואביי אמר שמהבוקר, ורבי חזקיה מעייניו בענייני העיר רבא היום קוראים בס' והפטרה, ושאר היום מבקשים רחמים, כמו שכתוב ויקומו על עמדם ויקראו בספר תורת ה' אלוקיהם רביעית היום ורביעית מתודים ומשתחווים ל' אלוקיהם

דף יג ואין לומר ששבוקר יקראו בס' ויתפלו ואח"כ יעינו, שכתוב ואלי יאספו כל חדר כדברי אלוקי ישראל על מעל הגולה וכתוב ומבנת הערב קמתי מתעניתי ואפשה כפי אל ה'. **רפס בר פפא** אומר בשם רב חסדא שיום שהוא משום אבל כמו ט' באב ואבל אסור ברחיצה בין בחמין בין בצונן, ומה שאסר משום תענוג כגון תענית ציבור אסור רק בחמין ומותר בצונן, ורב אידי בר אבין מוכיח כן מהמשנה שאומרת שנועלים את המרחצאות, ואביי דוחה שאם אסור גם בצונן אלא היה צריך לכתוב שסיכורא את הנהרות, ורב אשי בר רב אידי אומר שאביי הוהוון שאם כתוב קודם אסור ברחיצה מדוע המשנה מוסיפה ונועלים המרחצאות אלא באה המשנה לומר שחמין אסור ומותר בצונן, ולכאורה יש להוכיח מהברייתא שכל חייבי טבילות טובלים כדרכם בין בטי' בין באבי' כ"ז וזה לא מדובר בחמין שהם שאובין אלא מדובר בצונן ורק חייבי טבילות מותרים ושאר האנשים אסורים, ורב חנא בר קטינא דוחה שניתן לפרש שטבול חממי טבירה שאובים והותר רק לחייבי טבילות ולא לשאר האנשים, אך לפ"ט קשה מי שאומר ר' חנינא סגן הכהנים שכדאי הוא בית אלוקיין לאבד עליו טבילה פעם בשנה ואם נאמר שאין אסור בטי' באב בצונן א"כ יטבול בצונן, ורב פפא דוחה שיתכן שמדובר במקום שלא מצוי צונן, ולכאורה יש להוכיח מהברייתא שכשאסור במלאכה זה רק ביום ובלילה מותר ונועילת הסנדל אסור אך פעמי ובעד מותר וכיציאה לדרך נועל ומשכנסת לעיר חולין, וברחיצה אסור רק לגופו אך בפני ידיו ורגליו מותר, וכן הדין במנוחה ואבל, ולכאורה זה הולך על כל הברייתא ואם מדובר בחמין אסור גם בפני ידיו ורגליו, שרב מדובר בחמין ומנוחה ואבל נאמר על שאר הדינים בברייתא, ואין להוכיח ממה שהברייתא חיישה שר' אבא הכהן אמר בשם ר' יוסי הכהן שמתו בניו של ר' יוסי בר חנינא ארבעה בצונן כל ז', ששם היתיר לו שהיה לו אבל אחר אבל, וכתוב בברייתא שמי שתפוחו אביליו אם הכביד שערו יכול להקל בתער ולכנס כסתו במים, ורב חסדא מדייק שמוטר רק בתער שנינו ולא במספריים, וכיבוס וותרו רק במים ללא נתר או בוריה, ורבא פסק שלאכל מותר לרוחץ בצונן כל ז' כמו שהותר בבשר ויין למרות שהן תענוג, **עמוד ב'** ואין להקשות ממה שכתוב שבוגרת שאיביל על אביה אינה יכולה לנוול עצמה, ומשמע שנערה יכולה, ובחמין גם לבוגרת לא שיהי אסור לאבל אפילו להרושט אצבע עלצמה, אלא מדובר בצונן ואסור לנערה, ויש לדחות שהבוגרת מותרת בכלל ופיניורה נערה לא, ואין להוכיח ממה שר' יוסי בר חנינא ריחץ בצונן ולכנס במים, ורב חסדא אומר שבתער ולא במספריים, ובמים ולא בנתר חול ואהל, ללישנא בתרא אמר אסור לאבל לרוחץ אצבע עלצמה, ומה שהותר בשמן ויין זה רק להעביר פחדו, ואין להוכיח ממה שבוגרת אינה מנוולת עצמה, ולכאורה משמע שהכוונה שהיא מותרת ברחיצה, ואין לומר בחמין שהיא אסורה גם הכנסת אצבע בלבד אלא בצונן, ומשמע שנערה אסור, ויש לדחות שבוגרת אינה מתנוולת מיתחיל ופיקוס, ורב חסדא אמר שמוכח מה שאבא אסור בכיבוס כל ז' וכן אסור ברחיצה כל ז' אפילו בצונן, ופניו ידיו ורגליו אסור רק בחמין ומותר בצונן, ולסוף אסור אף כל שהוא ולהעביר זיהמא מותר.

רב יהודה ילימד את בנו בר יצחק שיחיד שקיבל תענית, אלא אומר בשמוע תפילה, וכן דעת בר לרופא, וישמא אותו בן יחיד קובע ברכה לעצמו, אלא אומר בשמוע תפילה, וכן דעת בר ששת, ויש להקשות שכתוב בברייתא שההבדל בין יחיד לציבור שיחיד מתפלל י"ח ברכות וציבור י"ט, ואין לומר שציבור הוא ש"י, כן הוא צריך להתפלל כ"ד ברכות, אלא הכוונה שההבדל בין יחיד שקיבל עליו תענית יחיד לקיבל תענית ציבור, אלא שבתענית יחיד מתפלל י"ח ובתענית ציבור מתפלל י"ט, א"כ רואים שיחיד קובע ברכה לעצמו, ויש לדחות שציבור הכוונה ש"י, ומדובר בתענית הראשונה שאין צורך כ"ד ומבין רק י"ט, אור באחרונות מתפלל כ"ד, אך קשה שלקמן כתוב שאין בין ראשונות לאמצעיות אלא אסור מלאכה, ומשמע שלענין ברכות הן שוים, ויש לומר שהתנא שירי קצת אך לכאורה הוא לא שירי דברים נוספים, ועוד שכתוב מפורש אין בין אלא, ויש לומר שהתנא דיבר על איסורי היום ולא על התפילות, או שגם באמצעיות אינו מתפלל כ"ד, אך יש לדחות שכתוב שאין בין אמצעיות לאחרונות אלא שבאחרונות מתריעים ונועלים התניות, ומשמע שלשאר דברים הם שוים, ואין לומר שהתנא שירי כי כתוב אין בין, ויש לדחות שאין בין הוא לאו דוקא

דף יד שהרי שיירו הוצאת תיבה, אך יש לדחות שתיבה אינו שיר, שלא כתבו אלא רק דברים שבצנעא ולא דברים שבפרסיא, ורב אשי אומר שזה מדייק בבשנה מה אלו יתירות על הראשונות אלא שבאלו מתריעין ונועלים התניות, ומשמע שלכל הדברים הם שוים, ואין לומר

גם בזה שהתנא שירי, כי כתוב מה אלו, ואף ששיר תיבה, אך אינו נקרא שיר כיון שהוא כתוב גם בפרק ב', ולפי"כ כ"ד ברכות גם אינו שיר כי תבחרו בפרק ב'.

דעת רב שמואל בר ססרטאי שיחיד אומר תפלת תענית בין גואל לרופא, ורב אשי אומר בשם ר' ינאי בן ר' שמעאל שאומר בשמוע תפילה וכן הלכה.

בברייתא אחת שכתוב שמעוברות ומיניקות מתענות בראשונות ולא באחרונות, ויש ברייתא שמענות בלא אחרונות ולא בראשונות, ויש ברייתא שאם מענות לא בראשונות ולא באחרונות, ורב אשי מבאר שמענות באמצעיות, וא"כ בראשונות ולא באחרונות לא, ואין קושא כלל בברייתות, שהמצעיות בין אחרונות לראשונות ושארונות לא אחרונות.

באחרונות מתייעים ע"כ יורה אומר שמתריעים בשופרות, ורב יהודה בר רב שמואל בר שילת אמר בשם רב שאומרים ענו, ולכאורה הוא סובר שרק בענו, ולרב יהודה רק בשופרות, ולכאורה קשה מברייתא שלא פותחים מ' תעניות שבהם י"ח התערות, וסימן לדבר יריחו וביירחו היה גם שופרות, וקשה למ"ד שאומרים ענו, ויש לומר שלכ"ע עושים בשופרות ונחלקו רק אם ענו נקרא התרעה, ומשמע שלמ"ד ענו ו"ש ששופרות נקרא התרעה, ולמ"ד בשופרות ומשמע שבענו לא, ולכאורה קשה שכתוב שבשאר פורענות כגון חיכוך חגב זכוב וצרעה ויתושים ושילוח נחשים ועוקבים לא מתייעים אלא צועקים, ואם צעקה היא כפה אי"ח התרעה היא בשופרות, ויש לומר שנחלקו בזה תנאים שכתוב על אלו מתייעים בשבת על עיר שהקיפה גייס או נהר ועל ספינה המטורפת בים, ולר' יוסי לעזרה ולא לצעקה, ולא מדובר בשופרות שהרי לא תוקעים בשבת אלא מדובר בענו וזה נחשב התרעה.

בימיו של ר' יהודה נשיאה היתה צרה **עמוד ב'** וגזר י"ג תענית ולא נענו, ורצה לגזור יותר אמר לו ר' אמי שלא מטיחים על הציבור יותר מרדא, ור' אבא בר חייא אמר שר' אמי אמר רק לצעמו, שהרי ר' חייא בר אבא אמר בשם ר' יוחנן שרק לגשמים לא מטיחים אך לשאר צרה מתענים עד שינווה מהמים, וכן כתוב בברייתא שאמר ג' ור' רק לגשמים אך לשאר פורעניות מתענים עד שינווה, ור' אמי סובר שנחלקו בזה תנאים שרבי סובר שלא מטיחים יותר מ"ג תעניות, ורשב"ג אומר שזה לא הסיבה אלא שכבר עבר זמן הרביעה.

בני נונה שלחו לרבי שהם צריכים מטר גם בתמנום והם נתהגו כיהידים וישאלו בשמוע תפילה או שיאמרו כרבים בברכת השנים, ורבי אמר שיאמרו בשמוע תפילה כיהידים, וקשה מדברי ר' יהודה שמתענים רק בזמן שהשנים נתקנו וישראל על אדמתה, אך בזמן קול הכל לפי המקומות והזמן, אך יש לומר שרבי חולק על ר' יהודה, ור"נ פסק שאומרים בברכת השנים ולרב ששת בשמוע תפילה וכן הלכה.

הסתפקו בדברי המשנה שבב' מטיס רק עם חשיכה, ובב' מטיס כל היום או שבב' מטיס ובה' פותחים לגמרי, ובברייתא נאמר מפורש שבה' פותחים כל היום ואם היו לו ב' פותחים פותח אחד ונועל השני, ואם היה לו איצטבא כנגד הפתח פותח כדרכו ללא חשש.

עברו האמצעיות ממעטים מבנין, וישנו בברייתא במכני של שמחה וכן נטיעה של שמחה ובנין שמחה הוא בנין בית חננות מבנין, ונטיעה שמחה זה עובר אבורוניק של מלכים.

הברים לא שואלים כלל בשלום בתעניות אחרונות, ועם הארץ ששאל עונים לו בשפה רפה ובכבוד ראש, ומתעטפים ויושבים כאכלים ומנודים, וכבני אדם הנוזפים למקום עד שירחמו מהמים.

ר"א אומר שאדם חשוב רשאי ליפול על פניו בתפלתו רק אם הוא בטוח שיענו כיהושע בן נון שכתוב ויאמר ה' אל יהושע קום לך למה זה אתה נופל על פניך, כל אדם חשוב רשאי להגור שק רק אם בטוח הוא שיענה כיהורם בן אחאב, שכתוב ויהי כשמוע המלך את דברי האשה ויקרע את בגדיו והוא עובר על החומה, וירא העם והנה השק על בשרו, ועוד אמר ר"א שלא כולם נענים בקריעה, ולא נענים בנפילה שבמשה ואהרן כתוב ויפל משה ואהרן על פניהם, ואצל יהושע וכלב כתוב, ויהושע בן נון וכלב בן נון יפונה קרעו בגדיהם, ור' זירא או ר' שמואל בר נחמני שואל שלא כתוב יהושע אלא יהושע והינינו עשה אם נפילה ור' אבהו קריעה **עוד אמר ר"א** שלא כולם עושים קימה ולא כולם בהשחתייה שמלכים עושים קימה ושרים משתחווים שכתוב כה אמר ה' גואל ישראל וקדרשו

דף טו לכוזה נפש למתעב גוי לעבד משולים מלכים יראו וקמו, שרים וישתחוו, ור' זירא או ר' שמואל בר נחמני שואל שלא כתוב ושרים ישתחוו אלא שרים וישתחוו, וינתן לומר שהשרים גם קמו וגם השתחוו, ור"נ בר יצחק מוסיף שלא כולם לאור ולא כולם לשמחה, שצדיקים לאורה וישרים לשמחה, שכתוב אור ודור לצדיק ולישרי לב שמחה.

פרק סדר תעניות

משנה סדר התענית שמוציאים התיבה לרחוב ושמיים עליה אפר מקלה וכן בראשי הנשיא ואב ב"ד, וכל אחד נותן בראשו, והזקן שבהם אומר דברי כיבושין: אחינו לא כתוב בנינוה וירא אלוקים את שקם ונעניתם, אלא שה' ראה את מעשיהם כי שבר מדינתם הרעה, וכתוב בקבלה קרעו ולבבכם ואל בגדיכם, ועמדו להתפלה והורידו לתיבה זקן וזרקו ויש לו בנים ויביתו ויקן שלבו יהיה שלם בתפלתו, ואומר לפניהם כ"ד ברכות י"ח של כל יום ומוסיף זכרונות ושופרות וכן אל ה' ברתה לי, אשא עיני אל הארם, ממעמקים קראתיך, תפילה לעני כי יעשוף, ולר' יהודה אין אומר זכרונות ושופרות, אלא אומר רעב כי יהיה בארץ, דבר כי יהיה, אשר היה דבר ה' אלי ירמיהו על דברי הבצרות, וחותם בכרכה בראשונה, מי שברא את אברהם אבינו כלל המוריה הוא יענה אתכם וישמע קול צעקתכם היום הזה, בא"י גואל ישראל, ובשניה מי שענה את אבותינו על ים סוף הוא יענה וכו' בא"י, זוכר הנשכחות, ובשלישית מי שענה את יהושע בגלגלה הוא יענה אתכם וכו' בא"י שומע תרעתי, וברביעית מי שענה את שמואל במצפה הוא יענה וכו' בא"י שומע צעקה, ובחמישית מי שענה את אליהו בהר הכרמל הוא יענה אתכם וכו' בעת צרה, ובשביעית אומר מי שענה את דוד ואת שלמה בנו בירושלמי הוא יענה אתכם וכו' בא"י מרחם על הארץ. **עמוד ב'** ומעשה בימי ר' חפלתא ר' חנינא בן תרדיון שאחד עבר לפני התיבה וגמר הברכה ולא ענו אמן אחירוי, ואמר חזון תיקעה הכהנים, ותיקעו, מי שענה את אברהם איבנו בהר המוריה הוא יענה אתכם וישמע קול צעקתכם הרעו בני הארץ, מי שענה את אבותינו על ים סוף הוא יענה אתכם, וישמע חכמים ואמרו שלא נהגו לתקוע אלא בשער מורח ובהר הבית. לר' יהושע ג' תעניות הראשונות אנשי המשמר התענו ולא השלימו והאנשי בית אל התענו כלל, ובתעניות שניות אנשי משמר השלימו התענית ואנשי בית אל התענו בלי השלמה, וב' אחרונות כולם משלימים, ולחכמים ב' ראשונות גם אנשי משמר לא התענו כלל ובשניות אנשי משמר התענו בלי השלמה ואנשי בית אל לא התענו כלל, וב' אחרונות אנשי משמר התענו והשלימו ואנשי בית אל התענו בלי השלמה, ולאנשי משמר מותר לשתות יין כל השנה בטבילות ולא בימים, ולאנשי בית אל לא ביום עבודתם ולא בלילה, לאנשי משמר אסור לספר ולכנס, אך מותר להם בתענית מפני כבוד השבת, מה שכתוב במגילת תענית שלא להספיד אסור לפניו ומותר אחירוי, ולר' יוסי אסור גם לאחירוי, ומה שכתוב שלא להתענות מותר להתענות לפניו ולאחירוי, ולר' יוסי לפניו אסור ומותר לאחירוי, אלא גזריים שהתענות בחתילה ביום ה' שלא יפקיעו את השער, וג' תעניות הראשונות ה' ב' ה' והשניות ה' ב' ה' ולר' יוסי גם השניות והאחרונות לא מתחילות בה', לר"ג לא גזריים תענית בר"ח חנוכה ופורים ואם התחילו לא מפסיקים, ואמר ר"מ שהוא מודה שלא משלימים התענית בימים אלו, וכן ט' באב שחל בשבת לא משלימים. **גמרא** משמע במשנה שגם בתעניות הראשונות מוציאים תיבה, ובברייתא כתוב שג' תעניות ראשונות ושניות נכנסים לבית הכנסת ומתפללים כמו כל השנה, וב' אחרונות מוציאים התיבה לרחוב העיר ונותנים אפר על התיבה ועל ראשי הנשיא ואב ב"ד, וכל אחד ואחד נותן בראשו ור' נתן אומר שמביאים אפר מקלה, ורב פפא אומר שהמשנה דיברה על ז' תעניות אחרונות.

במשנה כתוב שנותנים אפר קודם בראש הנשיא ורק אח"כ כל אחד נותן בראשו, ולכאורה כתוב שבכרכה מתחילים מהגדול, שכתוב ויאמר משה אל אהרן ולא לעזרו ואיתמר, ובקבלה מתחילים מנשיא שבתחילה התקל הנחש ואח"כ הנשיא ואח"כ האדם, ויש לומר שכאן זה חשיבות לנשיא ואב ב"ד שהם ראוים לבקש רחמים עבור כולם, ומה שהנשיא ואב ב"ד לא שמים בראש שלהם, אמר ר' אבא מקסי שאינו דומה המתבייש מעצמו למתבייש מאחרים.